

La vida i l'obra de Pompeio Pascual 1

EVA VÁZQUEZ

El 12 de maig de 1967, Josep Pla, vell i malalt, es va llevar molt tard, cap a les tres de la tarda. Després de dinar va asseure's a escriure el final del capítol quart del *Viatge al Rin* i, mentre estava capficat en la feina, va rebre la visita del seu germà Pere i del doctor Pompeu Pascual, que havien fet a peu el camí des de Palafrugell per anar a veure'l al mas de Llofriú. Van conversar llargament. Pla va descriure després en el seu dietari aquella entrevista i, en la brevetat de les anotacions del dia, va trobar un espai per incloure aquest incís: «Pascual és un home lliurat a la ciència. Sap moltes coses. És molt agradable.»(1) Un temps més tard, Pla recordarà que aquell amic metge li havia dit en una ocasió que «en la vellesa, més important que el menjar i que el beure és viure en una temperatura agradable» quan encapçalava una de les *Notes per a Sílvia* amb una de les seves acostumades declaracions categòriques: «La vellesa és un procés de refredament del cos.»

S'havien conegut quan tots dos eren alumnes interns als Maristes de Girona i estudiaven a l'Institut, entre 1907 i 1913. En una fotografia escolar realitzada per Valentí Fagnoli durant l'últim curs, Pompeu Pascual apareix just darrere l'escriptor, reposant amicalment les mans sobre les seves espatlles. En una altra fotografia dels interns dels Maristes, probablement presa en la mateixa sessió, Pla ja no està situat al costat de Pascual, però el futur metge posa amb la mateixa actitud que en la imatge anterior, abraçant les espatlles del company que té davant. És l'únic alumne, en les dues fotografies, que busca el contacte d'algú altre. És possible que Pla recordés aquest gest de fraternitat quan, en la seva vellesa, va escriure, repensant la conversa d'una tarda, que la companyia d'aquell home era «molt agradable», i potser també trobaria reconfortant i oportú l'escalf antic d'aquelles mans quan notés els primers freds del cos. En un metge, a qui hem de

Pompeu Pascual i Josep Pla,
alumnes dels Maristes,
l'any 1913.

confiar tant una ferida superficial a la pell com el desordre privadíssim d'un budell, la cordialitat es valora tant com la ciència.

Tot i que Pla i Pascual van fer la primera coneixença als Maristes, la seva relació es va estrènyer sobretot després del retorn de Pompeu del seu exili a Xile, el 1948. Sovint, després de fer visites mèdiques a la Bisbal, en Peio, com era conegut, anava a dinar a Cal Tinyoi de Palafrugell i, tornant, feia parada al mas de Llofriú. A vegades hi coincidia amb Vicens Vives, o amb Trias Fargas. En una ocasió hi va acompanyar els membres de la Cambra de Comerç de Girona, que volien sol·licitar la mediació de Pla per evitar que es desviés l'aigua del Ter cap a Barcelona. Pascual convocava amics a l'entorn. Hi sabia compartir tertúlies, excursions, inacabables partides de cartes, però també els moments difícils de les malalties i de la guerra.

Pascual, en acabar la carrera de Medicina, l'any 1920.

El mateix any, davant l'Hospital Clínic de Barcelona, amb els companys Gich i Alimbau.

El pes de la tradició

Pompeu Pascual va néixer a Cassà de la Selva el 15 de juny de 1897. Era el segon fill del farmacèutic Robert Pascual i Massanet, un home «alt, sec, amabilíssim, d'interessantíssima conversa i molt fumador», i de Paula Carbó i Daussà, membre d'una distingida família de Cassà(2). Pompeu va tenir tres germans, però en va perdre dos ben aviat: el primogènit va morir quan només tenia dos anys i l'única germana, Ramona, en plena joventut, el juliol de 1927. L'altre germà supervivent, Domingo, també serà metge, seguint la tradició d'una llarga nissaga dedicada a la professió. Entre 1902 i 1907, Pompeu va estudiar al col·legi La Salle de Cassà, fins que va ingressar a l'internat dels Germans Maristes de Girona per estudiar el batxillerat. Un dels seus mestres a l'institut va ser el professor Manuel Cazorro, de qui anys més tard escriurà la biografia, i entre els seus companys d'estudi hi havia Pla, Llach, Montsalvatge i Grassot(3).

D'aquesta època escolar, que s'allarga fins a 1913, Pompeu Pascual recordarà sobretot el trajecte diari, en el fred matinal, entre els Maristes i l'Institut, i la vida íntima d'aquella zona del barri antic, habitada per «les altes autoritats civils, militars i eclesiàstiques», pels «canonges, beneficiats, professors, sacerdots, seminaristes i majordomes». Pel camí, sortint dels Maristes per baixar cap a l'institut, just davant la imatge de la verge de la Pera s'aturava a saludar «una velleta de bonica aparença que cobria els seus cabells blanquíssims amb una caperutxa i que mai deixava de filar»(4). Després tocava córrer pel pendent generós que acabava als peus de l'escalinata de la Catedral. Sovint, quan arribava a baix, hi coincidiva amb el professor de gramàtica, el senyor Sagrera, tonificat després de fer una passejada fins a les

Creus i que se li acostava flairant un esqueix de farigola o de romaní. Aquesta escena suggeria a Pascual una imatge tan plàcida de la vida, que més tard escriurà que Girona era «una teoria de pedres calcàries i arenisques»(5).

El 1913, un cop acabat el batxillerat, es trasllada a Barcelona per iniciar la carrera de Medicina, seguint la inclinació familiar. El 1916 ja és adscrit, per oposició, al Servei d'Infància del departament d'infecciosos i, dos anys més tard, és nomenat pensionat intern de l'Hospital Clínic. Aquesta ocupació l'obligava a fer el servei d'urgències a la nit, en un temps en què les agitacions socials omplien els centres d'assistència de ferits de bala i víctimes d'atemptats amb bombes. Aquesta va ser, probablement, la primera lliçó traumàtica que va extreure de la seva vocació: saber que la professió mèdica també consistia a reconstruir per als humans allò que els mateixos humans arruïnaven. El 1920, un cop acabada la carrera, s'estableix durant un breu període com a metge de poble a Capmany. Tres mesos més tard, amb 23 anys, és nomenat metge intern a la secció d'infància de la Maternitat de les Corts de Sarrià, a Barcelona, per la junta de govern de la Casa Provincial de Caritat, i un any més tard el designen professor ajudant de puericultura a l'Escola d'Infermeres de la Mancomunitat i a la de Santa Madrona. La seva carrera a Barcelona és ben prometedora, però té decidit tornar a Girona.

Una carrera brillant

El 2 de novembre de 1922 s'inscriu al Col·legi de Metges de Girona, igual que el seu germà Domingo, que residia a Llagostera(6). Aquell mateix any, a l'agost, havia publicat en el butlletí de l'entitat l'estudi *Crisis dentàries*, en què analitzava els

Pascual amb un col·lega,
tot just acabats els estudis.

Pascual amb un grup d'atletes del GE i EG,
abans d'un "match".

trastorns fisiològics que provoca en determinats infants, sobretot en els que han estat alimentats amb llet artificial, el procés de dentició. L'article ja el signa com a exmetge de la Maternitat de Barcelona(7). El 31 de desembre de 1923 es casa a l'església de la Sagrada Família de Barcelona amb Josefina Busquets i Serra, filla de pares catalans nascuda a Xile, i s'estableix definitivament a Girona com a pediatre. Hi arriba en un moment d'explosió cultural, en què neixen entitats que seran ben actives durant aquesta dècada i la següent: el GEiEG, creat el 1919, l'Associació de Música i l'Ateneu de Girona, totes dues de 1922. Tot i que part de l'entusiasme que li devia causar el retorn es desinfla amb el cop d'estat de Primo de Rivera, el setembre de 1923, Pompeu Pascual s'hi sobreposa amb un humor esplèndid quan, un any més tard, en un convida a l'hotel Peninsular per celebrar el naixement de la seva filla Elvira, presentarà als convidats un plat de peus de porc com a *peus de dictador*, en homenatge al general.

Instal·lat a Girona, Pascual es dedicarà, a més de la pediatria, a l'obstetrícia, per raons estrictament alimentàries, ja que ell mateix admetria que va abandonar aquesta vessant de la medicina quan es va assegurar que la primera li proporcionava més de mil pessetes mensuals. Igual que a Barcelona, combina la pràctica mèdica amb la pedagogia, a l'Escola Normal de Mestres, on imparteix els dissabtes a la tarda cursos de puericultura, els anys 1923 i 1924. És en aquesta època que inicia una intensa activitat pública, indissociable de la seva concepció global de la vida civil com un aliatge entre les aptituds professionals i el compromís amb l'entorn. Sovintegen els seus articles al *Bulletí mensual del Col·legi de Metges de la Província de Girona*, amb estudis sobre *La meningitis tuberculosa en els nens* (1926) o les *Paràlisis diftèriques* (1929). Organitza la secció d'atletisme del

GEiEG, que en pocs anys serà la segona més important de Catalunya. La seva dedicació a qualsevol tema que li despertés interès és incansable: Pascual anava a recollir personalment els atletes a casa per dur-los a les pistes d'entrenament i, els dies de competició, era el primer d'arribar-hi per marcar els carrils amb el guix. El 1927 és nomenat també secretari del Casino Gironí i del Col·legi de Metges. Al Casino, solia anar-hi havent dinat a jugar a la manilla i a fer tertúlia, sobretot de política. Anys més tard confessarà que les sobretaules del Casino van ser les hores més perdudes de la seva vida. Del segon càrrec com a secretari del Col·legi de Metges, dimitiria al cap de poc molest pel corporativisme de l'entitat, que veia més preocupada a atendre interessos particulars que no pas col·lectius.

El 15 de novembre de 1928 va obtenir per unanimitat la plaça de metge encarregat del servei d'infància dels Establiments de Beneficència Provincials, des d'on va promoure una renovació profunda de l'atenció a les criatures. El càrrec suposava haver-se de fer càrrec de l'Hospici i de la secció d'infants de l'Hospital de Santa Caterina. De seguida reorganitza les dues institucions. Només un any després d'obtenir-ne la responsabilitat demana que es destini un local a la preparació de biberons presentant com a aval de la sol·licitud una estadística en la qual constava que a la secció que tenia al seu càrrec no hi havia hagut cap defunció. Crea, a més, i per primera vegada a Girona, cosa que des de la perspectiva actual sembla absolutament incompreensible, historials clínics dels pacients, tant a l'hospital com a l'hospici; promou les revisions radiogràfiques mensuals per als lactants i els pàrvuls, que pagarà de la seva butxaca; impulsa el costum de fer exàmens mèdics complets, cada tres mesos, a tots els infants de l'hospici, inclosa

El matrimoni Pascual, amb el fill, a Xile, l'any 1943.

Pascual i la seva esposa, a Xile, l'any 1947.

la prova tuberculínica, encara que estiguessin sans; elabora fitxes de creixement i testos psicològics de les criatures, i estableix una zona de quarantena per als nous pacients abans d'incloure'ls amb els interns. Totes aquestes mesures eren particularment necessàries en un moment en què abundaven les malalties infeccioses, la tuberculosi, el sarampió, l'escarlatina, la nefritis, en què escassejaven les vacunes i pràcticament no es coneixien els antibiòtics. A Girona el problema s'agreuja pel consum massiu d'aigua no potable; es calcula que a la ciutat hi havia més d'un miler de pous amb aigua contaminada, que afavoria la consegüent propagació del tifus. La mateixa dona de Pascual va contraure la malaltia al cap de poc de viure a Girona.

L'experiència de Pascual com a responsable de les seccions d'atenció infantil de la ciutat li va permetre publicar, el 1930, dos estudis cabdals de la pediatria a Girona: *Tres casos de kala-azar infantil*, sobre aquesta malaltia infecciosa especialment virulenta que es transmetia en contacte amb els gossos i amb determinats insectes i que afectava sobretot la zona de Canet d'Adri, i *Cas de síndrome de megacolon*, tots dos apareguts al *Bulletí de la Societat Catalana de Pediatria* (núm. 3 i 4). Era la primera vegada que un pediatre no barceloní tenia cabuda en aquesta publicació.

Metge, pedagog i home de servei

La renovació dels serveis pediàtrics, per la situació sanitària específica no solament de Girona, sinó també de l'època, havia d'anar acompanyada d'una insistent campanya pedagògica amb l'objectiu de mentalitzar la població dels beneficis de la higiene, l'esport i la prudència, amb els quals nombroses afeccions de risc

podien ser perfectament evitables. Pompeu Pascual es dolia de l'enorme prèdica que tenien entre la gent els anomenats remeis populars, que sovint perjudicaven els malalts més que no pas els guarien. Les famílies encara confiaven més en la recepta casolana d'un unguent que no pas en la ciència. «Un gran nombre de morts ho són per malalties evitables –va escriure Pascual afligit–, i les seves causes més directes, la ignorància i la misèria.» La perseverança en la millora de la seva especialitat li proporcionaria encara un altre càrrec: el 1928 va entrar a formar part com a vocal de la secció primera de Puericultura y Primera Infancia de la Junta Provincial de Protección a la Infancia y Represión de la Mendicidad.

Paral·lelament, continuava cultivant el compromís ciutadà, que culmina amb l'ingrés al partit d'Esquerra Republicana de Catalunya. Era, certament, un republicà convençut, però amb ell difícilment hauria funcionat la «disciplina de partit», perquè no concebia cap convicció sense el saludable examen crític. Segons el seu fill, per exemple, admirava i apreciava Josep Irla, aleshores comissari delegat de la Generalitat a Girona, però considerava Francesc Macià un «romàntic idealista», i no sentia gaire simpatia ni per Lluís Companys ni per Josep Tarradellas. En qualsevol cas, en les decisives eleccions municipals del 12 d'abril de 1931, va ser escollit regidor de l'Ajuntament de Girona. Però aviat apareixerà aquell esperit crític, quan s'adoni que cap de les seves propostes –obrir el pati del col·legi del carrer Lorenzana a una zona més assolellada de la finca o aprofitar l'enderroc d'una part de les muralles per construir-hi una guarderia– no és atesa, a vegades per desídia, d'altres, per conservar els privilegis de terceres persones a les quals podria haver afectat l'actuació proposada. Només troba ressò a les seves peticions en l'amic

*D'excursió al Nido de Águilas,
de Xile, l'any 1945.*

*D'excursió a les Gavarres,
l'any 1958.*

Josep Irla, que comprendrà, com li va fer observar Pascual, que la retirada dels capellans dels centres d'assistència hospitalària que havia provocat l'adveniment de la república era negativa per als pacients, que sovint necessitaven tant el consol de la religió com el saber del metge. Curiosament, tant Irla com Pascual eren indiferents a cap creença religiosa, tot i que el segon, sobretot tornant de Xile i després de conèixer elements tolerants i compromesos en el clergat d'aquell país, s'hi sentirà reconciliat. Pascual també sol·licitarà la mediació d'Irla per crear una sala de nens a Santa Caterina, on fins aleshores els nens malalts estaven barrejats amb els adults; el nou pavelló serà inaugurat pel president Francesc Macià el 1933.

A principi de febrer de 1932, el mateix any que Pascual serà elegit president del Centre d'Unió Republicana, la Comissaria delegada de la Generalitat a Girona crea el servei de dispensaris públics a l'Hospital Provincial, on es donarà assistència gratuïta als malalts pobres. Per obtenir aquest benefici calia que els pacients presentessin a l'alcaldia un certificat que demostrés la seva precarietat econòmica. Pompeu Pascual tindrà al seu càrrec el dispensari de serveis a la infància, que atindrà els dimarts i divendres a les 3 de la tarda, i els dijous, a partir de les 6(8). Aquest era un servei ben indispensable: de cada 1.000 naixements a Girona, 112 no arribaven als 5 anys de vida, i com escrivia més amunt el mateix Pascual, la misèria era un dels grans aliats de la mort. Els altres metges dels dispensaris eren el doctor Coll (cirurgia general i ginecologia), Roca Pinet (tocolgia), Burch (oftalmologia), Riera (otorinolaringologia), Massa (urologia i dermatovenerosifiliografia), Dausà (radioscòpia), Butiñà (medicina general i aparell digestiu) i Bosch i Masgrau (antituberculosi i aparell respiratori).

El compromís cultural i polític

També el 1932 va promoure i va subvencionar l'aparició del setmanari *Acció Ciutadana*, òrgan del Partit Republicà Federal Nacionalista de les comarques gironines, amb seu al carrer del Carme, 13, que va aparèixer fins a 1934. En aquest periòdic col·laboraven assíduament, entre altres, Joan Ballesta, Joaquim Camps i Arboix, Laureà Dalmau, Josep Maria Corredor, Pere Llongarriu i Artemi Casanovas. És possible que algun dels editorials, no signats, fossin escrits pel mateix Pascual. Més tard, el 1935, col·laboraria també en la fundació d'una altra revista, *Víctors*, de contingut literari i científic i de vida breu però fecunda (només n'apareixeran cinc números). En aquesta publicació escriurà els primers dels seus estudis sobre els setges de Girona i la Guerra de la Independència, un tema que l'apassionava, possiblement per influència del seu avi i padrí, Eusebi Pascual i Vidal, que va exercir de metge a la Marina Civil, va instal·lar-se a Cuba en un dels seus viatges i, ja gran, es va establir a la pujada Sant Domènec de Girona, on va tenir temps de transmetre al seu nét, cada vegada que l'anava a visitar, l'afició per la història.

Encara el 1932 Pascual va organitzar un important curs dedicat a les *Malalties de la infància* a la casa d'assistència de la Comissaria de la Generalitat en el qual van participar metges del prestigi de Brossa, Goday, Torello, Martínez García, Lluís Saye –promotor de la lluita antituberculosa a Catalunya– i Gregorio Marañón. La visita d'aquells doctors eminents va ser molt valorada pel col·lectiu mèdic gironí. El 1935, l'aleshores president del Col·legi de Metges, Josep Pascual i Prats, encarregaria una creu repussada a l'artista Pere Vallmajor per

Els Pascual tornen a Xile, on són rebuts per Maria Rahola, l'any 1963.

Comiat definitiu de Xile, l'any 1963.

enviar-la a Marañón, en record d'aquella estada a la ciutat(9). En aquesta època Pascual també és nomenat metge del Servei Oficial d'higiene infantil de Girona, i el 1933 publica els primers articles sobre el tema al *Bulletí d'Higiene de les comarques gironines: Higiene materna i infantil, Higiene de la dona embarassada i Higiene infantil*.

El 24 de setembre de 1933 participa, com a president del Centre d'Unió Republicana, en un gran homenatge celebrat en honor de Miquel Santaló, que acabava de ser nomenat ministre de Comunicacions pel govern de la República. Assisteixen a l'acte, entre altres polítics destacats, Bonaventura Gassol, conseller de Cultura; Carles Pi i Sunyer, primer conseller de la Generalitat, i Francesc Macià. En les eleccions municipals del gener de 1934 rebutja encapçalar la llista dels candidats d'esquerra, tot i que era el més votat, i es presenta com a suplent. Per ell, l'activitat política «de cara al carrer» s'havia acabat. En canvi, manté l'entusiasme per altres vessants cíviques, com la que desenvolupava al GEiEG, entitat de la qual va ser elegit president el 1934. Aquell mateix any degué viure amb torbació els fets d'octubre de 1934, després que l'Aliança Obrera decretés la vaga general revolucionària i Camps i Arboix proclamés l'Estat Català. Ell mateix va ser arrestat durant un parell de dies en la immediata repressió de la revolta.

La Comissaria de la Generalitat el nomena metge pediatre del Centre Antituberculós de Girona, que dirigia el doctor Josep Maria Bosch i Masgrau. La tuberculosi era una malaltia increïblement preocupant a l'època. El 1932, hi havia a les comarques gironines més de 5.000 persones infectades i un nombre com a mínim similar de persones susceptibles de ser

contagiades. Només el gener de 1935 van ser atesos al Dispensari de Lluita Antituberculosa i d'Acció Social de les Comarques Gironines 1.042 malalts. El 1936, és elegit director de l'Hospital de les Comarques Gironines i assisteix, com a tal, a les reunions del Consell de Sanitat de la Generalitat. Tot i aquesta responsabilitat, renuncia a cap augment de sou. Com havia fet als serveis d'infància, també reorganitza l'hospital traslladant els dementats al Manicomi de Salt, revisant els historials d'un important nombre de pacients que feia més de vint anys que eren ingressats, agrupant i aïllant els tuberculosos, creant un servei de malalties infeccioses, ordenant enderrocar la muralla que impedia l'entrada de sol als baixos i fent-hi plantar arbres. Amb aquestes i altres mesures, va aconseguir reduir la mortalitat a l'hospital a la meitat.

El juliol de 1936 esclata la guerra civil. Pascual, president encara del GEiEG, en dimiteix i presenta la baixa de l'entitat com a protesta per l'expulsió d'uns quants socis acusats de feixistes.

Durant els convulsos primers dies de la guerra, refugia a l'hospital nombroses persones que eren perseguides i intercedeix per alguns empresonats. Alguns d'ells ho recordaran més tard, com el metge Màxim E. Soriano, que el 1977 recordava a *Presència* que Pompeu Pascual va ser decisiu per treure'l de la presó, on l'esperava una execució segura(10). Per evitar les detencions arbitràries, converteix l'hospital en una mena de fortí col·locant una guàrdia a l'entrada i oposant-se al propòsit dels comitès de control de vigilar les entrades de malalts. Alhora, hi organitza el Socors Blanc d'ajuda als refugiats i els Serveis d'Hospitals de rereguarda, que atendien els ferits de guerra.

Amb el cardenal xilè Silva Henríquez, de visita a Girona, l'any 1965.

Lliçó inaugural del curs de la Universitat de Girona, l'any 1975.

L'exili xilè

Els seus esforços no serviran, però, per variar el signe de la guerra. El 1939 s'exilia travessant la frontera a peu però convençut que el govern de Franco «no duraria més de dos anys». Es refugia amb la família a casa d'uns parents que tenien una empresa de suro al Bolò, i en adonar-se que la seva primera apreciació sobre l'evolució dels esdeveniments era errònia, s'embarca cap a Santiago de Xile, on arriba el 15 de juny de 1939. Hi estarà gairebé una dècada. Aconsegueix una feina al departament d'alimentació pediàtrica de l'empresa Andrómaco i, més tard, a la Nestlé. Aviat es guanya l'afecte i el respecte dels *ambients mèdics del país*. El setembre, ben aviat pel poc temps que feia que vivia a Xile, és nomenat metge *ad honorem* de l'Hospital Clínico de Niños Roberto del Río de Santiago. Fa amistat amb el professor Heinrick Filkenstein, un jueu alemany considerat el pare de la pediatria moderna. Coneix també els qui seran els futurs presidents del país, Eduardo Frei i Salvador Allende, que aleshores era uròleg i senador socialista. Intima amb Josep Ferrater Mora, a qui coneix en un moment dramàtic, quan el filòsof estava malalt de tuberculosi i vivia gairebé en la misèria. Pascual li duia llet que aconseguia per mitjà de la Nestlé, el feia visitar per metges amics seus i va intercedir perquè pogués fer classes a la Universitat de Santiago.

Per la seva feina com a representant de la casa Nestlé viatja per Xile i el Perú i aprèn a estimar el nou país on viu. També aprèn a estudiar-lo, i el 1947 publica l'article *Aspectos médico-sociales del niño de Chile* a la *Revista chilena de pediatria*. Però enyora intensament Girona i el paisatge de les Gavarres. Durant tots aquests anys durà una corbata negra en senyal de dol, i la

nombrosa correspondència que escriu l'encapçala no pas amb la referència geogràfica, sinó amb el dolor d'aquesta absència cardinal: «Lluny de la pàtria.» Poc abans de retornar a Catalunya, és nomenat membre d'honor de la Societat Xilena de Pediatria i aconsegueix reunir en el seu homenatge, per primera vegada, els especialistes en aquest camp, enemistats per rivalitats històriques.

El retorn a Girona

El 6 de juny de 1948 inicia el camí de retorn, tot i que no havia obtingut encara el permís per entrar a l'Estat espanyol. Al port de Barcelona, un antic amic, el tinent coronel Bergareche, li facilita els tràmits. Els tres primers mesos viu, gairebé amagat, a Llagostera. Consulta el seu dossier policial, ja sobreseït, i descobreix que pesa sobre ell una condemna de mort per haver legalitzat l'avortament terapèutic mentre era director de l'Hospital Provincial. Pascual continuarà vivint la guerra i les seves seqüeles la resta de la seva vida, tant en un sentit emocional com pel seu interès voraç d'informar-se de totes les novetats bibliogràfiques que se'n publicaven. Aconsegueix tornar a exercir de metge quan les autoritats admeten la seva sol·licitud d'inscripció al Col·legi Oficial de Metges de la Província de Girona, però l'adverteixen que li és absolutament prohibit ocupar cap càrrec directiu.

Es dedicarà, doncs, a la medicina privada, i farà nous amics o reprendrà el contacte amb els antics: Bosch Masgrau, Bordas, Roca Delpèch, Stern, Strach, Grau, Verdaguer, Ruhí, mossèn Fuentes, Roca, Santaló, Massana, Salvadó, Canal, Coquard... Cada diumenge es troba amb una colla per fer excursions a la vall de Sant Daniel, a Sant Miquel, a les Gavarres. Ells mateixos

s'anomenen *peripatètics*. Amb el temps recupera una certa confiança i fa algunes conferències sobre la seva experiència xilena, però algunes les hi prohibeixen perquè el governador civil no vol que «*este rojo se luzca*». El 1954 sembla que retorna a la normalitat d'abans de la guerra quan l'aleshores cap de Sanitat, Orensanz, li ofereix el càrrec de cap de puericultura del departament. Ho agraeix però hi renuncia: als anys trenta i molt abans que li ho impedís una ordre governativa, ja havia decidit excloure's de tota activitat pública pel seu compte.

El 1960 assisteix, de manera desinteressada, a un dispensari infantil a la Guarderia dels Germans Sàbat, que depèn de la Junta Provincial de Protecció de Menors. Fins al 1976 hi dedicarà la major part dels seus esforços. L'assistència en aquest barri li permetrà desenvolupar, a més, una profunda estimació pels immigrants castellans, una comprensió que reflectirà en el treball *Estudio previo del movimiento general de la población de las comarcas de Gerona y su relación con los trasiegos migratorios internos*, escrit en col·laboració amb Pedro Tobes Vara, Margarita Martínez Ramírez i Dolores Batallé Tremoleda, distingit el 1973 amb el premi Consolat de Mar i publicat el 1974 per la Cambra de Comerç de Girona.

El 1962 fa un viatge de tres mesos a Xile i pronuncia una conferència a la Societat Xilena de Pediatria, de la qual havia estat nomenat membre corresponent. El seu amic Eduardo Frei, ara president del país, el nomena cònsol honorari a Girona; serà una distinció certament honorària, perquè Madrid no va donar mai el vistiplau perquè ostentés el títol. El 1965 participa en el Segundo Congreso Español de la Historia de la Medicina, celebrat a Salamanca. La seva intervenció en el congrés serà publicada en el *Boletín del Colegio de Médicos de la Provincia de Gerona* amb el títol significatiu d'*Acotaciones de un rezagado*. Al mateix butlletí publicarà, també el 1967, una ressenya biogràfica del Dr. Joaquim Dausà (núm. 19), mort aquell any. També col·labora assiduament a la *Circular de la Colla Excursionista Cassanenca* amb articles sobre l'esport, sobre el seu besavi Josep Pascual i Clarà, pioner de la tradició mèdica a la família, i sobre la Guerra de la Independència. El novembre de 1967 llegeix la lliçó inaugural del Premi Pascual i Prats al Col·legi de Metges de Girona, titulada *Fortuna y desventura de Don Josep Pascual i Prats*, que serà publicada en el núm. 27 del butlletí. El 1974, a les muralles de Montjuïc i dins un cicle de conferències en homenatge a Santiago Sobrequés, disserta sobre el seu tema predilecte: *Els Setges de Girona i la Guerra de la Independència*. El

ASSOCIACIÓ ARQUEOLÒGICA
DE
LA PROVÍNCIA DE GIRONA

POMPEIO PASCUAL I CARBÓ

EL PROFESSOR
DON MANUEL
CAZURRO I RUIZ

I
L'INSTITUT
DE GIRONA
DEL SEU TEMPS

POBLACION Y MIGRACION
EN LAS COMARCAS DE
GERONA

POMPEIO PASCUAL I CARBÓ

CAMARA OFICIAL DE COMERCIO
DE LA INDUSTRIA DE
GERONA

1975, amb la situació política més normalitzada, pronuncia la lliçó inaugural del curs acadèmic del Col·legi Universitari de Girona, sobre el tema *El professor D. Manuel Cazorro i Ruiz i l'Institut de Girona del seu temps*.

Escriu moltíssim. Tot ho anota. I llegeix, sobretot els escriptors de la generació del 98, Pío Baroja, Azorín, dels quals se sent pròxim per més d'una afinitat.

Cultiva les amistats, visita assíduament Josep Pla, per a qui escriurà les notes de l'homenatge dedicat a Ferrater Mora, i conserva el mateix humor que el 1924 l'havia fet batejar un plat com a *peus de dictador* fotografiant-se feliç, amb els amics, davant el rètol del restaurant La República de Banyoles. El 1976 treballa en el projecte d'un estudi sobre les Gavarres, que redacta en col·laboració amb Marisa Molina, però ja està greument malalt. Mor el 14 de març de 1977. Un dels seus millors i fidels amics, mossèn Manuel Fuentes, traspasat ara fa poc, escrivia un mes després a *Presència*: «El dimecres dia 16, a l'enterrament del molt estimat amic Dr. Pompeio Pascual, vaig dir quatre paraules. Improvisades absolutament. Mal dites: no en sé més. Estava molt emocionat i trist.»

Eva Vázquez
és periodista.

NOTES

- 1) «Notes per a un dietari (gener 1967-octubre 1968)», dins *El viatge s'acaba*, vol. 39 de l'Obra Completa. Destinó 1981.
- 2) La descripció del pare de Pompeu Pascual és manllevada de J.M.P.D., «El phylum galènic Pascual (de Cassà de la Selva)», *Butlletí del Col·legi de Metges de la província de Girona*, núm. 70, 1977.
- 3) La major part de la informació biogràfica sobre Pascual és extreta de la completa cronologia apareguda al número 468 de la revista *Presència* (2 d'abril de 1977) i d'un esbós biogràfic inèdit escrit pel seu fill, Pompeu Pascual Busquets, el 1996.
- 4) «El professor Don Manuel Cazorro i Ruiz i l'Institut de Girona del seu temps», *Quaderns de prehistòria, història i arqueologia*, editat per l'Associació Arqueològica de Girona i el Col·legi Universitari de Girona, 1976. El llibre reproduïx la conferència inaugural del curs 1975/76 que va pronunciar a la Facultat de Ciències del Col·legi Universitari.
- 5) Capítol «Cassà i les Gavarres», dins *Escrits*, Cassà de la Selva, 1980.
- 6) En el *Boletín del Colegio de Médicos de la Provincia de Gerona* de 1922 tots dos germans figuren en la llista dels metges inscrits a l'entitat aquell mateix any.
- 7) *Ibidem*.
- 8) Nota informativa publicada a *Vibració. Setmanari catalanista republicà*, 6 de febrer de 1932.
- 9) L'encàrrec d'aquesta creu per a Marañón l'explica Artur Vinardell en l'article «Els artistes gironins», publicat a *El Autonomista* el 4 de març de 1935.
- 10) Màxim Soriano explica la mediació de Pompeu Pascual en el seu alliberament en una carta al director publicada al número 471 de *Presència*, el 23 d'abril de 1977.